

واکوی پارادایم‌های رفتار اطلاعاتی: گذشته و حال

*ندا پورخلیل: دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. (نویسنده مسئول) Nedapourkhalil@gmail.com
منصور کوهی‌رستمی: استادیار، علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

چکیده

مقدمه: رفتار اطلاعاتی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی به عنوان یک رفتار اساسی انسان دیده می‌شود که تا کنون پژوهش‌های بسیاری درباره آن انجام شده است. این پژوهش، پارادایم‌ها و رویکردهای متفاوتی را در بر می‌گیرد که در پژوهش‌های رفتار اطلاعاتی مورد استفاده قرار گرفته‌اند. هدف مقاله حاضر بررسی سیر تغییر پارادایم و رویکردهای مختلف پژوهشی در حوزه رفتار اطلاعاتی است.

روش‌شناسی: پژوهش حاضر به روش کتابخانه‌ای با رویکرد تحلیلی و پس از مرور مطالعات پیشین با هدف شناسایی پارادایم‌های غالب رفتار اطلاعاتی انجام شده است.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که می‌توان مطالعات رفتار اطلاعاتی را در دو دسته پارادایم اصلی قدیم و جدید قرار داد. پارادایم قدیم صرفاً بر نحوه استفاده فرد از کانال‌های اطلاعاتی اشاره دارد و خود فرد را در تعامل با اطلاعات کمتر مورد توجه قرار می‌دهد. پارادایم قدیم ناظر بر نظریات شانون درباره اطلاعات است و پارادایم جدید بر روابط بین رشته‌ای تأکید دارد. در دسته پارادایم جدید رویکرد شناختی، جامعه‌شناختی، و چندوجهی را می‌توان مشاهده نمود.

نتیجه‌گیری: رفتار اطلاعاتی یک رفتار غریزی است که در محیط اجتماعی رخ داده و عوامل مختلفی در آن تأثیر گذارند و مانند بسیاری از ویژگی‌های انسانی، رفتاری است که در خلأ رخ نمی‌دهد؛ این رفتار در تعامل با اطلاعات، انسان و جامعه قابل تعریف است و از این رو می‌تواند جنبه‌های گسترده و چندوجهی داشته باشد. همچنین این رفتار به عنوان شاخه‌ای از علوم اجتماعی است که تحت پارادایم‌های مختلفی قابل بررسی است. برخلاف علوم طبیعی در علوم اجتماعی فرآیندهای زیادی ممکن است در کنار هم پیش بروند. گاهی یک فرآیند به سادگی از بین می‌رود و زمانی دیگر ممکن است دوباره رشد نموده، تحول پیدا کند و مجدداً علایق پژوهشگران را برانگیزد. بدین ترتیب سیر تکامل پژوهش رفتار اطلاعاتی نشان دهنده ترکیب رشته‌ها و نظریات بین رشته‌ای و روابط جدید در درک رفتار اطلاعاتی انسان است.

کلیدواژه‌ها: رفتار اطلاعاتی، پارادایم‌های رفتار اطلاعاتی، پارادایم کاربرمدار، پارادایم جامعه‌شناختی، پارادایم چندوجهی

تعارض منافع: گزارش نشده است.
منبع حمایت‌کننده: حامی مالی نداشته است.

شیوه استناد به این مقاله

APA: Pourkhalil, N., Koohi Rostami, M., (2020) Analysis of information behavior paradigms: past and present. *Human Information Interaction*, 7(3):50-65. (Persian)

Vancouver: Pourkhalil, N., Koohi Rostami, M. Analysis of information behavior paradigms: past and present. *Human Information Interaction*. 2020;7(3):50-65. (Persian)

انتشار مجله تعامل انسان و اطلاعات با حمایت مالی دانشگاه خوارزمی انجام می‌شود.
انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با 3.0 CC BY-NC-SA صورت گرفته است.

Analysis of information behavior paradigms: past and present

***Neda Pourkhalil:** PHD of KIS, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. (Corresponding Author)

Nedapourkhalil@gmail.com

Mansoor Koohi Rostami: Assistant Professor, Knowledge & Information Science, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

Received: 02/09/2020

Accepted: 09/11/2020

Abstract

Introduction: Information behavior in knowledge and information science is seen as a fundamental human behavior that has been studied extensively thus far. This study include different approaches and perspectives that examined information behavior. The purpose of this article is to investigate the paradigm shift in information behavior by using the texts of this research ground.

Methodology: The study was directed via library method with an analytical approach. After reviewing previous studies with the intention of identifying the dominant paradigms of information behavior.

Findings: Findings show that information behavior studies fell into two main paradigms of old and new. The old paradigm focuses on Shannon's theories of information, and the new paradigm emphasizes interdisciplinary relationships. In the new paradigm, cognitive, sociological, and multifaceted approaches could be defined.

Conclusion: Information behavior is an innate behavior that occurs in the social environment. It is influenced by various factors. like many human characteristics, is a behavior that does not occur in a vacuum. This behavior can be defined in interaction with information, human beings and society. Thus, it can have a wide and multifaceted aspects. This behavior is also a division of social sciences that can be examined under different paradigms. In social sciences, unlike natural sciences many meta-theories may go hand in hand. Sometimes a meta-theory simply disappears, and other times it may grow, evolve, and rekindle the interests of researchers. So, the evolution of information behavior research shows the combination of disciplines and interdisciplinary theories and new relationships in understanding human information behavior.

Keywords: Information Behavior, Information Behavior Paradigm, User-oriented Paradigm, Sociological Approach, Multifaceted Approach.

Conflicts of Interest: None

Funding: None.

How to cite this article

APA: Pourkhalil, N., Koohi Rostami, M., (2020) Analysis of information behavior paradigms: past and present. *Human Information Interaction*, 7(3):50-65. (Persian)

Vancouver: Pourkhalil, N., Koohi Rostami, M. Analysis of information behavior paradigms: past and present. *Human Information Interaction*. 2020;7(3):50-65. (Persian)

مقدمه

انسان در تمام طول حیات خود همواره با اطلاعات سر و کار دارد. او پیوسته اطلاعات را از محیط کسب، پردازش، دسته‌بندی و استفاده می‌کند. ویلسون^۱ (۲۰۰۰) رفتار اطلاعاتی را مجموعه فعالیت‌های انسان در ارتباط با منابع اطلاعاتی و مجراهای اطلاعاتی شامل شناسایی منابع، جابجایی، جستجو و استفاده از آن‌ها برای رفع نیازهای اطلاعاتی می‌نامد. به گفته کیس^۲ (۲۰۰۷) رفتار اطلاعاتی نام نوین (پس از سال ۲۰۰۰) اطلاع‌یابی^۳، نیاز اطلاعاتی و استفاده اطلاعاتی^۴ است (نقل در بهشتی و لارج^۵، ۱۳۹۵). هرچند مطالعه‌ی رفتار اطلاعاتی انسان به عنوان یک مبحث علمی در قرن بیستم رواج یافت، رفتار اطلاعاتی یک رفتار غریزی، چند وجهی و پیچیده است که خط سیر تکاملی آن را می‌توان در خط سیر تکامل زمانی انسان ردگیری کرد. به گفته اسپینک^۶ (۱۳۹۲) رفتار اطلاعاتی ریشه در نیازهای زیستی-شناختی-اجتماعی انسان داشته و برای حل مسائل و بقای انسان تحت تأثیر عوامل محیطی و رشدی ایجاد شده است. بلومبرگ^۷ (۲۰۰۵) نیز اشاره می‌کند رفتار اطلاعاتی، رفتاری تطابق‌پذیر و پیچیده است که دارای درجات رشد یافتگی و تکامل است و برای آن می‌توان وجوه شناختی-اجتماعی قائل شد (نقل در اسپینک، ۱۳۹۲). ماهیت چند وجهی این رفتار و شیوع استفاده از ابزارهای جدید در حوزه رفتار اطلاعاتی منجر به ایجاد رویکردهای متفاوت، مدل‌ها و نظریه‌های گوناگونی در این زمینه شده است. در ابتدا، تمرکز مطالعات بر رویکردهای نظام‌مدار بود، اما در طول دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ تمرکز مطالعات از روی نظام‌ها برداشته شد و پژوهشگران تلاش کردند تا کاربران و نیازهای آن‌ها را از طریق مطالعه نظام یا منابع استفاده شده درک کنند (کیس، ۱۳۹۲). پتیگرو و مک‌کچنی^۸ (۲۰۰۱) معتقدند تحولات اخیر به وجود آمده که منجر به تغییر رویکرد رفتار اطلاعاتی از نگاه نظام مدار به نگاه کاربرمدار شده، سبب ایجاد نظریه‌هایی چون وضعیت ناهمگون دانش بلکین^۹، معنابخشی دروین و نیلان^{۱۰}، فرایند جستجوی اطلاعات کولثا^{۱۱}، ربط اسپنمبر^{۱۲} و همکاران و نیاز اطلاعاتی تیلور^{۱۳} شده، که به نوعی می‌تواند نشان دهنده تغییر

پارادایم در این حوزه باشد (نقل در زوارقی، ۱۳۹۰). بدین ترتیب همان‌طور که جمالی^{۱۴} (۲۰۰۵) در نقد و بررسی کتاب نظریه‌های رفتار اطلاعاتی نوشته‌ی فیشر، اردلز و مک‌کچنی^{۱۵} می‌نویسد از آنجا که پژوهشگران توجه بیشتری به کاربر و ویژگی‌هایش پیدا کردند رویکردهای متفاوتی برای مطالعه رفتار اطلاعاتی از گروه-های کاربران متفاوت و روش‌شناسی‌های جدید توسعه یافت یا از سایر حوزه‌ها مثل علوم اجتماعی اقتباس شد که منجر به ایجاد نظریه‌ها و رویکردهای جامعه‌شناختی گردید. منصوریان (۱۳۹۱) در مصاحبه‌ای با اردلز^{۱۶} به بررسی روندهای جاری در مطالعات رفتار اطلاعاتی پرداخت. در این مصاحبه اردلز به اشتراک اطلاعات از طریق رسانه‌های اجتماعی اشاره کرد و معتقد است محققان در این حوزه بیشتر بر فرایند اطلاع‌جویی و اطلاع‌یابی متمرکز شده و کمتر به اشتراک اطلاعات پرداخته‌اند. اما امروزه رسانه‌های اجتماعی، ابزارها و فرایندهای تازه‌ای برای تبادل اطلاعات در اختیار عموم مردم قرار داده‌اند و این موضوع، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار شده است.

این تغییر رویکردها نشان دهنده تغییر زاویه دید محققان رفتار اطلاعاتی در طول زمان است که آن را تحت عنوان تغییر پارادایم (تغییر رویکرد یا تغییر گفتمان) بررسی می‌کنند. در حوزه علوم اجتماعی مفهوم پارادایم به چهار معنا شامل پارادایم چون جهان‌بینی^{۱۷}، پارادایم به معنای موضع‌گیری‌های معرفت‌شناختی^{۱۸}، پارادایم به معنای باورداشت‌های مشترک در حوزه پژوهشی^{۱۹} و پارادایم به مثابه‌ی نمونه‌های مدل^{۲۰} به کار برده شده است. در این میان پارادایم جهان‌بینی شامل وسیع‌ترین تعریف پارادایم است (مورگان^{۲۱}، ۲۰۰۷). در عام‌ترین تعریف اصطلاح پارادایم، برای توصیف علم بهنجار به طور گسترده توسط توماس کوهن^{۲۲} در کتاب ساختار انقلاب‌های علمی (۱۹۶۲) مطرح شد که اشاره به جهان‌بینی علمی خاص مسلط بر یک جامعه‌ی علمی دارد. هرچند کوهن به خاطر استفاده از واژه پارادایم در ۲۱ روش مختلف مورد انتقاد قرار گرفته است این اصطلاح به عنوان شیوه‌ای از توصیف دیدگاه‌های مختلفی که پژوهشگران در جست و جوی خود برای تبیین‌ها اختیار می-

¹² Schamber

¹³ Taylor

¹⁴ Jamali

¹⁵ Fisher, Erdelez & McKechnie

¹⁶ Erdelez

¹⁷ Worldviews

¹⁸ Epistemological stances

¹⁹ Shared beliefs in a research field

²⁰ Model examples

²¹ Morgan

²² Thomas Kuhn

¹ Wilson

² Case

³ Information seeking

⁴ Information use

⁵ Large

⁶ Spink

⁷ Blumberg

⁸ Pettigrew & McKechnie

⁹ Belkin

¹⁰ Dervin & Nilan

¹¹ Kuhlthau

کنند، بسیار محبوب شد (نقل در کیس، ۱۳۹۲). کیس از پارادایم و نظریه در یک بافت سلسله مراتبی نام می‌برد که پارادایم در بالاترین موقعیت پوششی و مشاهده در پایین‌ترین سطح قرار داد. وی به ترتیب از عم به اخص از پارادایم، نظریه بزرگ، نظریه حد متوسط، نظریه زمینه‌ای و مشاهده نام می‌برد. به عقیده کیس تعریف یک پارادایم هرچند مبهم باشد این تعریف یک مفهوم ضروری برای تعریف پژوهش در باب رفتار اطلاعاتی است چرا که این اندیشه پیوندهای بین پژوهش، اهداف و باورهای پژوهشگر را متمایز می‌سازد. کوهن علم بهنجار را برای توصیف مشغله معمول و هر روزه دانشمندان در دورانی که رشته آنها در معرض تحولات انقلابی نیست به کار می‌برد (نقل در اکاشا، ۱۳۸۷). کوهن معتقد بود این جهان‌بینی و علم بهنجار برای مدت‌های مدید بر یک جامعه‌ی علمی مسلط خواهد بود تا این که ناپهنجاری‌هایی پدید آید که با آن، علم و پارادایم موجود قابل حل نباشد. وقتی این ناپهنجاری‌ها افزایش یابد یک دوره‌ی بحرانی شکل گرفته و پارادایم جدیدی شکل می‌گیرد که جایگزین پارادایم قبلی می‌شود. کوهن این وضعیت را تغییر پارادایم نامید (بهشتی و لارج، ۱۳۹۵).

در علم اطلاعات و دانش‌شناسی نیز افراد متعددی پارادایم را برای اشاره به وضعیت‌های خاص و تغییرات حرفه به کار برده‌اند؛ موارد استفاده از پارادایم در پژوهش‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی کم تعداد نیست. پتیگرو و مک‌کچنی^۶ (۲۰۰۱) قائل به وجود نوعی پارادایم در تاریخ علم اطلاعات و دانش‌شناسی هستند. بنت^۷ (۲۰۰۹) در مقاله‌ای با عنوان "کتابخانه‌ها و یادگیری: تاریخچه تغییر پارادایم"، از سه پارادایم در طراحی ساختمان کتابخانه نام می‌برد. پاندیتا و بی‌آر^۸ (۲۰۱۳) در مقاله‌ای با عنوان تغییر پارادایم در خدمات و فعالیت‌های کتابخانه، جنبه‌های دائماً در حال تغییر حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی و پیشرفت فناوری را به عنوان یک چالش نیازمند توجه، مورد بررسی قرار داده‌اند. مورگان، راوی و سوربان‌آریانان^۹ (۲۰۱۴) در مقاله‌ای با عنوان "پژوهش در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی: پارادایم و روندهای جدید"، معتقدند علم اطلاعات و دانش‌شناسی با توجه به روندها و پارادایم‌های جدید، نیازمند بازنگری در دوره‌ها و برنامه‌های آموزشی است. این پارادایم‌ها عبارتند از: پارادایم کتاب‌محور، پارادایم خواننده‌محور، و پارادایم یادگیری‌محور. همچنین کاتولی-مونورو^{۱۰} (۲۰۱۷) در مقاله‌ای با عنوان آگاهی و نگرش نسبت به تغییر پارادایم در بین اساتید کتابداری و اطلاع‌رسانی در زیمبابوه، نشان دادند که اعضای هیأت علمی رشته از سطح آگاهی و خوش‌بینی بالایی نسبت به تغییر پارادایم در زمینه‌های مختلف حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی برخوردار هستند. علاوه بر این‌ها بهشتی و لارج (۱۳۹۵) نیز با استناد به نظریه کوهن استدلال می‌کنند که با توجه به گسترش نظریه-پردازی و ایجاد ساختارها، الگوها و مدل‌ها در علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌توان از واژه پارادایم در این حوزه استفاده کرد. علاوه بر این‌ها، از برجسته‌ترین نویسندگانی که از پارادایم در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی بهره برده است می‌توان به یورلند (۲۰۱۵) اشاره کرد. وی در بررسی سیر تاریخی حوزه نظریه-

در علم اطلاعات و دانش‌شناسی اصطلاح پارادایم و اصطلاحات همسو با آن همچون رویکرد، الگو، گفتمان، نگرش و روند، بارها در متون مختلف مورد استفاده قرار گرفته است که همگی در صد تبیین و پرداختن به تغییرات عمده اندیشه در حوزه‌های مختلف علم اطلاعات و دانش‌شناسی بوده‌اند. به نظر می‌رسد چه قائل به وجود پارادایم کوهنی در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی و رفتار اطلاعاتی باشیم یا نه، نوعی چرخش و تغییر رویکرد بعضاً متمایزکننده در این حوزه و به خصوص در مطالعات رفتار اطلاعاتی به چشم می‌خورد. به خصوص چرخشی از رویکرد نظام‌مدارانه به کاربرمدار و سپس در حوزه‌ی کاربرمدار به بخش-های خاصی چون اشتراک دانش در کل حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی و خصوصاً در حوزه رفتار اطلاعاتی صورت گرفته است.

اصطلاح پارادایم، علی‌رغم اینکه به عقیده برخی همچون باد و هیل^۲ (۲۰۰۷) تناسب چندانی با علوم اجتماعی و انسانی ندارد، در موارد بسیاری مورد استفاده دانشمندان علوم اجتماعی و انسانی قرار گرفته است. پرسوال^۳ (۱۹۷۹) با تأکید بر وجود ناهماهنگی-هایی در بطن نظریه کوهن و بیان ایراداتی به مسئله وفاداری

اصطلاح پارادایم، علی‌رغم اینکه به عقیده برخی همچون باد و هیل^۲ (۲۰۰۷) تناسب چندانی با علوم اجتماعی و انسانی ندارد، در موارد بسیاری مورد استفاده دانشمندان علوم اجتماعی و انسانی قرار گرفته است. پرسوال^۳ (۱۹۷۹) با تأکید بر وجود ناهماهنگی-هایی در بطن نظریه کوهن و بیان ایراداتی به مسئله وفاداری

⁶ Pettigrew & McKechnie

⁷ Bennett

⁸ Pandita & BR

⁹ Murugan, Ravi & Surianarayanan

¹⁰ Katuli-Munyoro, Mutula

¹ Okasha

² Budd & hill

³ Percival

⁴ Hjørland

⁵ Cassin

می‌توان به نوعی نگرش کوهنی را به حوزه علوم انسانی ارتباط داد؛ هرچند او نیز معتقد است مفهوم پارادایم کوهنی به طور کامل قابلیت تطبیق در علوم انسانی و از جمله علم اطلاعات و دانش‌شناسی را ندارد. در مقابل چنان‌که خندان (۱۳۹۰) بیان می‌کند بزرگترین دستاورد پارادایم، ایجاد وحدت نظر در بین دانشمندان یک جامعه علمی است، لیکن در حوزه علوم اجتماعی و از جمله علم اطلاعات و دانش‌شناسی چنین وحدتی مشاهده نمی‌شود. وی با استناد به مسئله "ایجاد وحدت نظر" در بین جامعه‌ی علمی در قالب یک پارادایم و همچنین اشاره به مسئله قیاس‌ناپذیری پارادایم‌ها از دید کوهن، استدلال می‌کند که علم اطلاعات و دانش‌شناسی نمی‌تواند به درستی از این اصطلاح استفاده کند.

به عقیده نویسندگان این مقاله، تناقضات در استفاده از واژه پارادایم همچنان که خندان (۱۳۹۰) می‌گوید ریشه در سردرگمی‌های متخصصان علم اطلاعات و دانش‌شناسی در چیستی و چگونگی این حرفه و به طور کلی ماهیت رشته دارد. اینکه باد و هیل (۲۰۰۷) و خندان (۱۳۹۰) در استفاده از واژه پارادایم در علم اطلاعات و دانش‌شناسی مردد هستند می‌تواند به دلیل عدم نگاه تاریخی یا سلسله مراتبی به درون رشته باشد. مسئله این است که ما تا چه میزان قائل به وجود ساختارهای علمی در رشته هستیم که بخواهیم میزان تناقضات و تقابل آنها را با یکدیگر تحت عنوان پارادایم بررسی کنیم. آیا در تاریخ علم کتابداری می‌توانیم به چنان چرخش‌های عملی و علمی اشاره کرد که در برهه‌ای از زمان بر حرفه غالب بوده‌اند و سپس جای به تفکر یا عملکرد دیگری سپرده‌اند؟ البته یورلند (۲۰۱۵) نشان می‌دهد که چنین رویکردی را می‌توان در سیر تحول رشته دنبال کرد. همچنین همان‌طور که باد و هیل (۲۰۰۷، ص. ۷) در تبیین نظریه کوهن بیان می‌کنند "ظهور یک پارادایم نشان می‌دهد که یک بخش تحقیقاتی، خود را در یک رشته علمی ادغام کرده است". علم و پارادایم در واقع یکسان هستند. به عقیده دیوید^۴ (۲۰۰۵) خود کوهن به دنبال این بود تا نشان دهد که چگونه علم از طریق ترکیبی از تحولات آهسته در حل مسئله و سپس انفجارهای سریع و انقلابی، هنگامی که یک الگو جایگزین می‌شود، پیشرفت می‌کند. همچنین به گفته برد^۵ (۲۰۰۰) تأثیر کوهن بر علوم اجتماعی، دو جنبه داشت. اول تغییر در ادراک از علوم اجتماعی، دوم پیشنهاد نقش و موضوع جدید برای علوم اجتماعی بود. توملین^۵ (۱۹۷۰) نیز معتقد است کوهن در ابتدا یک تغییر مطلق از مراحل عادی به علم انقلابی را مطرح می‌کند، سپس از آن

پردازی در علم اطلاعات از واژه پارادایم استفاده می‌کند و رویکردهای مختلفی مثل توجه به رویکرد شناختی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی را به نوعی یک پارادایم در پژوهش‌های رشته می‌داند. وی همچنین به چرخش پژوهش‌ها به سمت پارادایم جامعه‌شناختی و فرهنگی اذعان دارد. کیس نیز ضمن اشاره به این امر که پژوهشگرانی چون گیدنز^۱ یا دروین^۲ در استفاده از واژه پارادایم احتیاط می‌کنند بیان می‌کند که "من واژه پارادایم را در معنای کوهنی آن مورد استفاده قرار می‌دهم" (کیس، ۱۳۹۲، ص. ۲۷۲).

اما به رغم این استفاده گسترده از پارادایم، نویسندگانی نیز بوده‌اند که در استفاده از این اصطلاح جانب احتیاط را رعایت کرده‌اند. از جمله باد و هیل (۲۰۰۷) مقاله مفصلی در تبیین کتاب "ساختار انقلاب‌های علمی" کوهن دارند که در آن به بررسی استفاده از پارادایم در علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌پردازند. آنها در این مقاله اشاره می‌کنند که اصطلاح پارادایم در بین مقالات علم اطلاعات مورد توجه قرار گرفته است. باد و هیل با استفاده از روش تحلیل استنادی به بررسی میزان استنادهای دریافتی کتاب کوهن پرداختند که معلوم شد ۵۲ مقاله از ۷۶ مقاله استنادگر به سادگی افکار کوهن را در زمینه‌ی پارادایم، علوم هنجاری و علوم اجتماعی پذیرفته بودند. آنها با وجود اشاره به تعدد استفاده از واژه پارادایم در علم اطلاعات و دانش‌شناسی معتقد بود که استادکنندگان به درستی مفهوم پارادایم را در فلسفه‌ی علم کوهن درک نکرده‌اند. چرا که باد و هیل معتقدند علم اطلاعات و دانش‌شناسی به عنوان یک علم نیازمند توسعه بیشتر نظریه-هاست. ضمن اینکه استفاده از این اصطلاح را در علم اطلاعات و دانش‌شناسی گیج‌کننده توصیف کردند و نوشتند: "برای غلبه بر سردرگمی، یک راه این است که علم اطلاعات و دانش‌شناسی، کوهن و مفاهیم او را فراموش کند" (ص. ۹).

در مقالات فارسی نیز برخی همچون داورپناه (۱۳۸۳) به طور کامل انطباق پارادایم کوهنی با حوزه‌های درونی علم اطلاعات و دانش‌شناسی چون بازیابی اطلاعات را پذیرفته‌اند، اما عده‌ای دیگر در خصوص استفاده از این واژه در علوم انسانی و خصوصاً علم اطلاعات و دانش‌شناسی احتیاط می‌کنند. در این خصوص زوارقی (۱۳۹۰) معتقد است با توجه به این‌که در وقوع یک پارادایم، حوزه‌های پژوهشی و موضوعات پژوهشی که بیشتر مورد علاقه یک حوزه علمی هستند، پارادایمی خاص را شکل می‌دهند

^۴ Bird^۵ Toulmin^۱ Giddens^۲ Dervin^۳ David

اطلاعات به طور کلی و برای اطلاع‌یابی به طور خاص صدق می‌کند (ژارولین و واکاری،^۲ ۱۹۹۳). با این حال، تجزیه و تحلیل تاریخی استفاده از چارچوب‌های مفهومی و نظری در پژوهش‌های اطلاع‌یابی نشان می‌دهد که مدل‌سازی و نظریه‌پردازی در این حوزه از ۱۹۸۴ تا ۱۹۹۸ پیشرفت کرده است (جولین و دوگان،^۳ ۲۰۰۰) و تا امروز ادامه دارد. همان‌طور که یورلند (۲۰۱۵) نیز اشاره دارد نظریه‌پردازی و تغییر پارادایم در کل تاریخ علم اطلاعات وجود داشته است.

بهشتی و لارج (۱۳۹۵) با استناد به کاربرد واژه پارادایم در حوزه رفتار اطلاعاتی بر دو دلیل برای این تغییر پارادایم تمرکز کرده‌اند که البته دلیل سومی نیز می‌توان به آن‌ها اضافه کرد:

- ۱- تمایل به تکامل رشته پژوهشی،
- ۲- آشفتگی روش‌های سنتی ارائه خدمات اطلاعاتی ناشی از ظهور اینترنت، و
- ۳- ظهور شبکه‌های اجتماعی.

کوهن (۱۹۶۲) معتقد بود روی آوردن به یک پارادایم جدید تحت تأثیر تغییر نگرش دانشمندان بر اساس دلایل منطقی صورت می‌گیرد، اما تأکید می‌کند که هیچ‌گاه دلایل به خودی خود و به تنهایی نمی‌تواند ما را ملزم و مجبور به تغییر پارادایم کند. او برای این که توضیح دهد چرا پارادایم جدید به سرعت در جامعه علمی مقبولیت می‌یابد روی فشار جامعه علمی بر دانشمند انگشت می‌گذارد (نقل در اکاشا،^۴ ۱۳۸۷). بر اساس این برداشت کوهن، به نظر می‌رسد که با فشارهای اخیر برای ایجاد مدل‌ها و نظریه‌ها در پژوهش رفتار اطلاعاتی، که توسط مجموعه‌ای از نوشته‌ها در مورد نظریه‌های رفتار اطلاعاتی در آثار فیشر، اردلز، و مک‌کچنی (۱۳۸۷) پوشش داده شده‌اند، تغییر پارادایمی در پژوهش رفتار اطلاعاتی از توصیف به تبیین، شکل گرفته است. علم یک توالی کلاسیک برای توسعه خود دارد که به عنوان "توصیف، پیش‌بینی و تبیین" شناخته شده است. اولین وظیفه، مطالعه یک پدیده جدید و توصیف آن است سپس فرد با اطلاعاتی که از پدیده دارد به پیش‌بینی روابط، فرایندها و ترتیب و توالی، در پیوند با آن پدیده می‌پردازد و سپس با آزمون پیش‌بینی‌ها تبیینی از پدیده مورد نظر ارائه می‌کند که این تبیین یک نظریه است (بیترس،^۴ ۱۳۸۷). ردگیری نظریه‌ها نشان می‌دهد که رشته از توصیف ساده پدیده، به سمت توانایی "پیش‌بینی" و "تبیین" پدیده‌های طبیعی و انسانی حرکت می‌کند.

موضع عقب‌نشینی کرده است. وی می‌گوید کوهن تمایز اصلی بین علم عادی و علم انقلابی را از بین می‌برد و در حالی که سعی کرده است تا تعریف پارادایم را در پیوست کتاب خود روشن کند، اما معنای آن هنوز مبهم است.

لذا می‌توان این‌گونه استدلال کرد که هرچند در علوم انسانی و علم اطلاعات و دانش‌شناسی به طور قطع با تقابل بین پارادایم‌ها رو به رو نیستیم، یعنی وضعیتی وجود ندارد که بخواهد وضع قبلی را نقض کند، اما اگر همان‌طور که باد و هیل (۲۰۰۷) با استناد به پیوست کتاب کوهن تعریف می‌کنند پارادایم را مجموعه‌ای از عقاید و تکنیک‌های حل مسئله بدانیم که جامعه دانشمندان باید درباره آن توافق کنند و همان‌طور که یورلند (۲۰۱۵) بیان می‌کند علم اطلاعات مدام در حال ترکیب رویکردهای جدید در حرفه بوده است، آنگاه می‌توان عنوان پارادایم را به رویکردهای خاصی در رشته اطلاق کنیم؛ چرا که آن تفکر به طور غالب در برهه‌ای از زمان تفکر مسلط بر ذهن متخصصان رشته بوده است. در حوزه رفتار اطلاعاتی نیز همان‌گونه که بیان شد تغییرات و رویکردهایی در زاویه دید متخصصان و پژوهش‌ها رخ داده است که تحت عنوان پارادایم از آنها یاد می‌شود. لذا از آنجا که بررسی این تغییرات منجر به تبیین بیشتر رفتار اطلاعاتی و شناسایی نظریه‌های جدید می‌شود، در این مقاله سعی شد به بررسی سیر تحول پارادایم‌های رفتار اطلاعاتی پرداخته و به این سوال پاسخ داده شود که سیر تحول پارادایم‌ها در حوزه رفتار اطلاعاتی چگونه بوده است؟

روش‌شناسی پژوهش:

پژوهش حاضر به روش کتابخانه‌ای و با رویکرد تحلیلی پس از مرور مطالعات پیشین با هدف شناسایی پارادایم‌های غالب رفتار اطلاعاتی انجام شده است. این رویکرد که در بررسی‌های نظری کاربرد دارد، برای بسط یک یا گروهی از نظریات از نظریات خاص یک فرد یا یک حوزه به منظور وسعت‌بخشی، و عمق‌بخشی به نظریات آن حوزه مورد استفاده قرار می‌گیرد (شاقی،^۱ ۱۳۹۲). در این پژوهش با تمرکز بر پارادایم‌ها و نظریه‌های حوزه رفتار اطلاعاتی، مروری تحلیلی بر تکامل این حوزه صورت گرفته است.

تغییر پارادایم در حوزه رفتار اطلاعاتی

علم اطلاعات مدت‌های طولانی به خاطر نداشتن نظریه‌ها، مدل‌ها و توافق غالب بر تعریف مفاهیم اصلی آن مورد انتقاد قرار گرفته است (پتیگرو، فیدل و بروس،^۱ ۲۰۰۱). این نقد برای علم

³ Julien & Duggan

⁴ Bates

¹ Pettigrew, fidel & Bruce

² Jarvelin & Vakkari

کارمحور و پژوهش محور مثل لینکداین^۱، ریسرچ گیت^۲ و آکادمیا^۳ و ... امروزه نحوه جستجوی اطلاعات را تغییر داده‌اند. به طوری که بر خلاف زمانی که با ظهور اینترنت، آشنایی با استراتژی‌های جستجو برای دستیابی به اطلاعات مهم بود، امروزه میزان تعامل با سایر محققان و پژوهشگران و همکاران به عنوان روشی برای دستیابی به اطلاعات مطرح می‌شود. در خصوص اطلاع‌یابی زندگی روزمره نیز به نظر می‌رسد با ظهور شبکه‌های اجتماعی مثل اینستاگرام، توئیتر و غیره، بیشترین میزان دسترسی مردم به اطلاعات به جای مرور اینترنت از طریق این شبکه‌ها صورت می‌پذیرد. این مسئله و ظهور پژوهش‌هایی در این حوزه می‌تواند به شکل‌گیری پارادایمی جدید در نحوه رفتار اطلاعاتی مردم منجر شود.

پارادایم‌ها در رفتار اطلاعاتی

در حوزه رفتار اطلاعاتی این به طور کلی صحیح است که در تعریف هر نوع پارادایم این که پژوهشگر چه تعریفی از اطلاعات، نیاز اطلاعاتی و نحوه اطلاع‌یابی دارد تأثیر گذار است و اینکه در طول زمان تعاریف متفاوتی از خود اطلاعات و نیاز اطلاعاتی ارائه شده و نحوه اطلاع‌یابی مردم به دلیل گسترش ابزارهای نوین تغییر یافته که خود می‌تواند مدعی بر ظهور پارادایم‌های جدید این حوزه باشد. تعامل انسان و اطلاعات بحث اصلی رفتار اطلاعاتی و نشان دهنده تغییر پارادایم در این حوزه است. زمانی که اطلاعات را به صورت یک شیء تلقی کنیم تا زمانی که آن را فرایند یا کالا ببینیم یا پدیده‌ای که عدم قطعیت را کاهش می‌دهد، زمانی که اطلاع‌یابی مردم را در رابطه با کانال‌های اطلاعاتی بررسی می‌کنیم و کانال را کتاب، مقاله، روزنامه و کتابخانه می‌دانیم تا زمانی که سایت‌های اینترنتی و شبکه‌های اجتماعی را در نظر می‌گیریم ناچار به پذیرش تغییراتی در نحوه تعامل مردم با اطلاعات خواهیم بود. این تغییرات مسلماً نگرش-های متفاوت‌تری را به پدیده رفتار اطلاعاتی می‌طلبد.

به طور کلی می‌توان گفت که مطالعات رفتار اطلاعاتی چهار رویکرد عمده را تجربه کرده است که به طور کلی در دو دسته پارادایم قدیم و جدید قابل دسته‌بندی هستند. رویکرد فیزیکی در دسته پارادایم قدیم و رویکردهای شناختی، جامعه‌شناختی و چندوجهی در دسته پارادایم جدید قرار می‌گیرند (بهشتی و لارج، ۱۳۹۵). در ادامه این پارادایم‌ها و رویکردهای موجود در هر پارادایم را به ترتیب ظهور تحلیل خواهیم کرد.

علم اطلاعات مدت‌های طولانی از نبود نظریه‌ها و مدل‌ها رنج می‌برد و این مسئله ماهیت این رشته را به لحاظ نظری زیر سؤال برده بود. به نظر می‌رسد یکی از حوزه‌های این رشته که به نحو بهتری به سمت ارائه مدل‌ها و نظریه‌ها در سال‌های اخیر پیش رفته، حوزه رفتار اطلاعاتی است. این تمایل اخیر حوزه به مدل‌ها و نظریه‌ها نشان می‌دهد که پژوهش رفتار اطلاعاتی در حال تکامل به عنوان یک حوزه پژوهشی در حال پیچیده‌تر شدن است. نظریه‌های قوی و خوب تعریف شده، تعاریف مفهومی مورد توافق همگانی، چارچوب‌های مفهومی، مدل‌ها و نظریه‌ها تصویری واضح از حوزه پژوهشی در نقطه‌ی معینی از زمان فراهم می‌کنند. سپس محققان بعدی به این نظریه‌ها و مفاهیم در کار خود مراجعه می‌کنند، که منجر به پشتیبانی یا رد آن‌ها خواهد شد. اعتقاد بر این است که تنها به این طریق، حوزه پژوهشی یا رشته در یک روش دقیق و علمی پیش می‌رود. این تغییرات و ایجاد نظریه‌ها منجر به تکامل و تغییراتی در حوزه رفتار اطلاعاتی شده و به مرور زمان با افزایش مدل‌ها و نظریه‌ها پارادایم‌های جدیدی در این حوزه شکل گرفته است.

دلیل دوم برای تغییر پارادایم در تحقیقات رفتار اطلاعاتی، اینترنت است که نه تنها انقلابی در شیوه جستجو، کشف و استفاده مردم از اطلاعات ایجاد کرده، بلکه همچنین استفاده از اطلاعات را به بخش گسترده‌تری از جامعه، از جمله کودکان و گروه‌های محروم گسترش داده است. با ظهور اینترنت موج جدیدی از مطالعات رفتار اطلاعاتی شکل گرفت که بر نحوه استفاده و دسترسی مردم به اطلاعات از طریق اینترنت تمرکز داشتند. بحث سواد اطلاعاتی، سواد اینترنتی و اخیراً سواد اطلاعاتی - رسانه‌ای همگی نشان دهنده میزان توانایی و رفتارهای مختلف مردم در رابطه با دسترسی به اطلاعات خصوصاً از طریق اینترنت هستند. حتی در حوزه‌های مختلف مثل سواد سلامت و سواد دیجیتال بحث نحوه رفتار مردم در استفاده اطلاعاتی از اینترنت مطرح می‌شود.

دلیل سوم، ظهور شبکه‌های اجتماعی است که با استفاده از اینترنت، تعامل مردم را با یکدیگر و درون شبکه‌های مختلف ایجاد می‌کنند. این شبکه‌ها نحوه دسترسی روزانه مردم به اطلاعات یا نحوه اطلاع‌یابی زندگی روزانه تا رفتارهای اطلاعاتی کارمحور و پژوهش‌محور مثل نحوه دسترسی محققان به اطلاعات علمی را تغییر داده‌اند. ظهور شبکه‌های اجتماعی و عادت به استفاده از آن‌ها و همچنین شکل‌گیری شبکه‌های

³ Academia

¹ LinkedIn

² Research gate

پارادایم سنتی و رویکرد فیزیکی

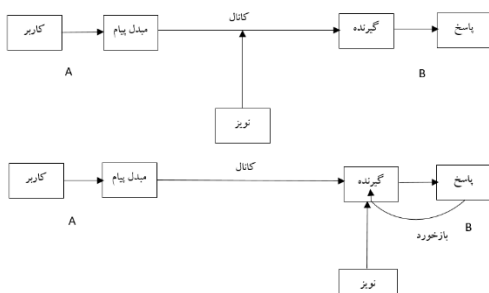
پژوهش اطلاع‌یابی در ارتباط با توصیف، عمدتاً بر کمیّت استفاده از اطلاعات و نیاز اطلاعاتی از طریق تجمیع این پدیده‌ها با استفاده از منابع دسترسی به اطلاعات (به عنوان مثال، کاربرد فهرست، کاربرد نمایه و چکیده، تعداد سوالات مرجع، و غیره) تکیه دارد. پارادایم قدیم بخاطر تأکیدش بر استفاده از کانال‌ها و ابزارهای دسترسی به منابع بالقوه اطلاعاتی، نسبت به پارادایم جدید بر مفاهیم کاملاً متفاوتی از اطلاعات (به عنوان "شیء")، نیاز اطلاعاتی (به عنوان مثال درخواست کاربر) و اطلاع‌یابی (فراوانی استفاده از ابزار دسترسی) تمرکز داشت.

به عقیده برخی از صاحب‌نظران نخستین مقاله مهم درباره اطلاعات را هارتلی^۱ در سال ۱۹۲۸ نوشت (جومری، نقل در نوکاریزی و نارمنجی، ۱۳۹۷). بلیک^۲ و هارولدسون^۳ معتقدند که نظریه اطلاعات بیانگر آن دسته از کوشش‌های علمی است که می‌توان آنها را فعالیت‌های وابسته به ریاضیات نامید. این شاخه از مطالعات اول بار در دانش تلگراف نمایان شد و در پی آن بود تا ظرفیت نظام ارتباط راه دور در ارسال خبر را به دقت مشخص سازد. آغازگر این راه نیز نیکوست^۴ و هارتلی^۵ بودند (بلیک و هارولدسون، ۱۳۷۸، ص. ۱۶۶). اما سرانجام، در سال ۱۹۴۸ نظریه شانون، مفهوم جدیدی از "اطلاعات" به ارمغان آورد. در این تعریف اطلاعات، چیزی است که می‌تواند اندازه‌گیری شود (به عنوان مثال در "بیت") و به معنای وسیع‌تر همان‌طور که بالکلند^۶ (۱۹۹۱) می‌گوید "اطلاعات به عنوان شیء" است (یورلند، ۲۰۱۵). ورسینگ^۷ (۲۰۰۳، ص. ۳۱۰) بیان می‌کند، می‌توان مرحله توسعه [علوم اطلاعاتی] را از سال ۱۹۴۸ تا دهه ۱۹۷۰ "مرحله شانون و ویور" نامید، زیرا بیشتر بحث‌ها و تلاش‌ها برای ساختن مفهوم اطلاعات متکی به دریافت نظریه شانون از طریق نوشته‌های ویور بود.

بنابراین استفاده از اطلاعات، مفهوم اصلی این پارادایم است که به استفاده کاربر از منابع یا کانال‌های دسترسی به اطلاعات اشاره دارد. به نوبه خود، مدل سنتی استفاده شده در توسعه نظام‌های بازبازی اطلاعات توسط نمودار نظام ارتباطات شانون (۱۹۴۹)، به نام مدل "جستجو و یافتن اطلاعات"^۸ بیان شده است (وایت و راث^۹، ۲۰۰۹). همان‌طور که یورلند (۲۰۱۵) تأکید می‌کند پارادایم فیزیکی از وارد کردن یک روش کمی علمی به علم اطلاعات به

دست آمد. این پارادایم اطلاعات را به عنوان جریانی از یک منبع به مقصد، یعنی کاربری که نسبتاً منفعل است، تعریف می‌کند. این یعنی توجه به فرایند اطلاعات به عنوان پیامی که سیستم می‌تواند به کاربر منتقل کند، یعنی دقیقاً همان چیزی که توسط تئوری ارتباطات کلود شانون پیشنهاد شده است.

مدل پارادایم قدیم در طراحی نظام‌های اطلاعاتی، توسط شکل ۱ نشان داده شده است. در این مدل کاربر (A) یک پیام را به نظام اطلاعاتی در گیرنده (B) انتهای کانال می‌فرستد. پیام فرستنده نیاز اطلاعاتی کاربر نظام است. به منظور ارسال آن بر روی کانال، کاربر باید نیاز اطلاعاتی را به یک پرس و جو در نظام تبدیل کند (جعبه کوچک در قسمت A ابتدای کانال در شکل ۱)، که یک شکل دستوری از نیاز است. این نیاز اطلاعاتی از طریق کانال به گیرنده منتقل شده و پس از بررسی در نظام اطلاعاتی پاسخ آن به کاربر (فرستنده) ارسال می‌شود.

شکل ۱: نیمه بالایی شکل: مدل ارتباطی شانون، از فرستنده پیام (A) به گیرنده پیام (B). نیمه پایینی شکل: مدل بازبازی اطلاعات کلاسیک پارادایم فیزیکی (بهشتی و لارج، ۱۳۹۵)

مدل شانون^{۱۰}، در نیمه پایینی شکل ۱، به آنچه بیئتس (۱۹۸۹) مدل بازبازی اطلاعات کلاسیک نامید تغییر کرده است (بهشتی و لارج، ۱۳۹۵). در دیدگاه "جستجو و یافتن اطلاعات"، فرض می‌شود که نیاز اطلاعاتی کاربر در پایانه‌ی فرستنده (A) در شکل که کاربر نظام است) به طور مناسب با پرس و جو کاربر (در جعبه مبدل فرستنده در شکل) نشان داده شده است، اما یک مشکل وجود دارد که نیازمند "کاهش نویز" در جعبه مبدل گیرنده است، جایی که درخواست کاربر با نمایه نظام اطلاعاتی اسناد/صفحات وب/سایت‌های پایگاه داده‌ی گیرنده مطابقت می‌یابد. در گیرنده‌ی انتهای کانال، راه‌های بسیاری برای در نظر گرفتن جعبه مبدل نظام یا گیرنده وجود دارد. در مورد گوگل، یک موتور

⁶ Buckland

⁷ Wersig

⁸ Look up

⁹ White & Roth

¹⁰ Shanon Model

¹ Hartly

² Reed Blake

³ Edwin Haroldsen

⁴ H. Niquist

⁵ R.V.L. Hartle

بر اساس دیدگاه کوهن (۱۹۶۲)، به مرور زمان ناهنجاری‌هایی در علم بهنجار پیدا می‌شود، بدین معنی که دانشمندان علم بهنجار با پدیده‌هایی رو به رو می‌شوند و به رغم کوشش بسیار به هیچ وجه نمی‌توانند بین آن پدیده‌ها و مفروضات نظری پارادایم غالب سازگاری ایجاد کنند (اکاشا، ۱۳۸۷). بر این اساس بهشتی و لارج نتیجه می‌گیرند که تغییر پارادایم به تعریف جدید استفاده از اطلاعات به یک باره رخ نداد، اما در ابتدا به عنوان یک مفهوم مخل "غیر عادی" در پارادایم قدیمی آغاز شد. در پارادایم جدید مفهوم "اطلاعات" در علم اطلاعات از آنچه به عنوان «چیزی» که یک "حجم" را پر می‌کند (نیاز اطلاعاتی کاربر)، به سمت "فرایندی" که بروکس^۲ آن را "معادله اساسی علم اطلاعات" ($K [S] + \Delta I = K [S + \Delta S]$) نامید، یعنی اصلاح ساختار دانش کاربر تغییر یافته است (بهشتی و لارج، ۱۳۹۵). جوهر پارادایم جدید در پژوهش رفتار اطلاعاتی نگرانی برای فرایندهای ادراکی - شناختی و جامعه‌شناختی است که چگونگی و چرایی نیاز، مرور، کشف اطلاعاتی و استفاده از اطلاعات توسط افراد را مورد بررسی قرار می‌دهد (پتیگرو، فیدل و بروس، ۲۰۰۱).

بنابراین در پارادایم جدید، رفتار اطلاعاتی، نیاز اطلاعاتی کاربر، اطلاع‌یابی و کشف اطلاعات به شکلی بسیار نزدیک‌تر با استفاده واقعی کاربر از اطلاعات به جای استفاده او از منابع یا کانال‌های اطلاعاتی در کنار هم قرار می‌گیرند. به عقیده ویلسون (۲۰۰۰)، مفهوم‌سازی استفاده از اطلاعات در پارادایم جدید، مبتنی بر عملکردهای فیزیکی و ذهنی انسان در به کارگیری و ترکیب اطلاعات یافت شده در دانش پایه یا ساختار دانش انسان است (بهشتی و لارج، ۱۳۹۵). تغییر نام اطلاع‌یابی، نیاز اطلاعاتی و استفاده از اطلاعات در پارادایم قدیمی به رفتار اطلاعاتی در پارادایم جدید نشان دهنده این هدف گسترده‌تر پارادایم جدید است. دانشمندان این حوزه هسته پارادایمی جدید را به رویکردهای شناختی، جامعه‌شناختی و چندوجهی تقسیم کردند (پتیگرو و همکاران، ۲۰۰۱) که در ادامه به تحلیل بیشتر آنها خواهیم پرداخت.

رویکرد شناختی

پس از "شانون و ویور"، ورسینگ (۲۰۰۳) "پارادایم شناختی" را ارائه می‌دهد. از ابتدای دهه ۱۹۷۰ تا حدود ۱۹۹۰ دوره‌ای بود که

جستجو وجود دارد که موظف است درخواست‌های جستجو را از کاربران دریافت و آن‌ها را در قالبی مناسب جهت شروع فرآیند جستجو سازماندهی کند. درخواست‌های جستجوی کاربران معمولاً توسط یک یا چند کلمه کلیدی مشخص می‌گردد که نتیجه آن می‌تواند مجموعه بسیار بزرگی از آدرس‌ها باشد. در این حالت کاربر نیاز اطلاعاتی خود را در قالب کلیدواژه‌ها به نمایه نظام (موتور جستجو) منتقل می‌کند، سپس موتور جستجو، اصطلاحات پرس و جوی کاربر را با نمایه از پیش تعیین شده پایگاه‌های داده ایجاد شده در خزنده گوگل^۱ تطبیق داده و پاسخ‌های مناسب را ارائه می‌دهد. در نیمه پایینی شکل ۱، در انتهای سمت راست، فلش منحنی که از جعبه مقصد شروع و به میدل‌گیرنده می‌رود، نشان دهنده نمایه ارائه شده از اسناد اطلاعات و صفحات/سایت‌های وب در پایگاه داده است، که در آن پیام پرس و جوی کاربر با اصطلاحات نمایه توسط پیام پرس و جوی کاربر یابد. هنگامی که اصطلاحات نمایه توسط پیام پرس و جوی کاربر فعال می‌شوند، آدرس‌های اینترنتی مطابقت یافته با هر اصطلاحی در نمایه بازیابی می‌شوند و در سیاهه نتایج جستجو ارائه می‌شوند. این فرایند از تعامل اطلاعات و انسان نشان دهنده نوعی پارادایم است که صرفاً بر نحوه استفاده فرد از کانال‌های اطلاعاتی اشاره دارد و خود فرد را در تعامل با اطلاعات کمتر مورد توجه قرار می‌دهد. مهارت‌های جستجوی فرد، تعامل شناختی و رفتاری وی با اطلاعات در این پارادایم کمتر بررسی شده است و اساساً بحث انتقال اطلاعات از طریق کانال و کمیت استفاده از اطلاعات مورد توجه قرار گرفته است. مسئله دیگر تکیه این نوع نظام جستجو به تطابق کلمات کلیدی کاربر و نظام جستجو است. فرض اساسی این مدل سنتی این است که کاربر هنگام جستجو در نظام اطلاعاتی از کلمات کلیدی به منظور ارائه نیاز اطلاعاتی خود استفاده می‌کند که به طور مؤثر نشان دهنده نیاز اطلاعاتی فرد است. اما در بسیاری موارد این تطابق ممکن است نیاز اطلاعاتی را برآورده نسازد و از آنجا که تعامل کاربر و نظام ضعیف است این احتمال وجود دارد که نیاز اطلاعاتی بدون پاسخ اساسی رها شود.

پارادایم جدید

جای بررسی مجدد سایت‌ها به این پایگاه داده مراجعه شده و صفحات شامل عبارات مربوط به جستجوی کاربر نمایش داده می‌شود.

² Brooks

^۱ موتور جستجو گر گوگل، توسط ربات‌های خزنده سایت‌های مختلف را بررسی کرده و مطالبشان را دسته‌بندی و در پایگاه خود ذخیره می‌کند. بنابراین زمانی که کاربران و مخاطبان گوگل عبارت مورد نظر خود را جستجو می‌کنند، به

(بهشتی و لارج، ۱۳۹۵). فرض رویکرد شناختی این است که انسان پردازش یک پدیده را در محیط فیزیکی و اجتماعی خود و به واسطه ساختارهای دانشی خود انجام می‌دهد. این‌ها بسته‌های دانشی مبتنی بر تجربه گذشته فرد با این پدیده است که در حافظه فرد ذخیره شده و به عنوان دانش قبلی یا دانش ضمنی فرد مورد مراجعه قرار می‌گیرد (واکاری، ۱۹۹۹). ساختارهای دانش هم اطلاعات را از محیط پردازش می‌کند و هم آن را در حافظه برای استفاده‌های بعدی ذخیره می‌کند، اما به طور مهم‌تری رفتار اطلاعاتی بعدی فرد را هدایت می‌کنند.

این پارادایم رویکرد روانشناختی بیشتری نسبت به رفتار اطلاعاتی دارد و در واقع بیشتر به جنبه رفتار بودن این حوزه می‌پردازد. نکته مهم در رویکرد شناختی تعامل بین انسان و اطلاعات است. اینکه ذهن انسان چگونه اطلاعات را پردازش و جهت استفاده‌های بعدی تطبیق می‌دهد نکته مهمی در بحث رفتار اطلاعاتی است. نحوه درک و شناخت ما از اطلاعات خصوصاً در هنگام جستجوهای اطلاع‌یابی مهم است و با مفاهیمی همچون ربط در ارتباط عمیق می‌باشد. بحث ربط کاربر یا میزانی که کاربر اطلاعات بازیافتی را با نیاز خود تطابق می‌دهد رفتار اطلاع‌جویی بعدی وی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

مشخصه علم شناختی این است که تئوری‌ها و مدل‌های مربوط به شناخت انسان را می‌توان در رایانه‌ها و برعکس آزمایش کرد و تحولات جدید در علوم رایانه الهام بخش مدل‌های جدید شناخت انسان است (یورلند، ۲۰۱۵). اگرچه این دیدگاه در برخی نظریه‌های با ریشه روان‌شناختی مثل وضعیت ناهمگون دانش، دانه چینی و نظریه بوم شناختی رفتار اطلاعاتی ظاهر شد اما نظریات با دیدگاه‌های جامعه شناختی به سرعت مورد توجه قرار گرفتند به طوری که سهم بزرگی از نظریات رفتار اطلاعاتی را به خود اختصاص دادند.

رویکرد جامعه شناختی

دیدگاه جامعه شناختی در رفتار اطلاعاتی همه انواع فعالیت‌های انسانی را که نیازمند اطلاعات است در نظر می‌گیرد و این سؤال را مطرح می‌کند که زمینه جامعه‌شناختی که این نیازهای اطلاعاتی، اطلاع‌یابی و استفاده از اطلاعات در آن به وجود می‌آید چیست؟ رویکرد جامعه‌شناختی رفتار اطلاعاتی بر وضعیت کاربر یا زمینه اجتماعی اطلاع‌یابی تأکید می‌کند. کرونین^۶ (۲۰۰۸) یکی از کسانی است که در مورد "چرخش جامعه‌شناختی در علم

خدمات اطلاع‌رسانی برخط^۱ به سرعت توسعه یافت و بسیار تحت تأثیر متخصصان علم اطلاعات و کتابداری قرار گرفت. این‌گونه خدمات برخط، خدمات مرجع کتابخانه را متحول کرده و از نظر یورلند (۲۰۱۵) چنین خدماتی مربوط به علم اطلاعات و حرفه اطلاعات است. بدین شکل، متخصصان علم اطلاعات نقش‌هایی را به عنوان جستجوگران متخصص ایجاد کرده و در طراحی پایگاه داده‌های آنلاین (شامل اصطلاح‌شناسی، پردازش زبان طبیعی، جستجوی استناد و غیره) نقش داشته‌اند. این توسعه را نمی‌توان کاربردی از نظریه شانون در نظر گرفت و بنابراین باید بر اساس برخی از چارچوب‌های جایگزین دنبال کرد که یورلند (۲۰۱۵)

آن‌ها را رویکرد شناختی می‌نامد. وی اشاره می‌کند که اگرچه اصطلاحات دقت^۲، بازیافت^۳ و ربط^۴ در رشته مورد استفاده بوده‌اند، اما مسئله این بود که آیا آنها باید براساس معیارهای علمی (و ارزیابی‌های کارشناسی) تعریف شوند یا بر اساس معیارهای کاربر و ارزیابی‌های کاربر. بنابراین با توجه به اینکه پارادایم فیزیکی قادر به پاسخگویی به توضیح چگونگی عملکرد این اصطلاحات نبود به تدریج پارادایم شناختی شکل گرفت.

رفتار اطلاعاتی یک بعد از رفتار انسان و یک توانایی زیستی اولیه برای انسان معرفی می‌کند. رفتار اطلاعاتی یک ساز و کار شناختی برای کنترل انسان بر محیط اطرافش است. لذا درک جنبه‌های شناختی این رفتار و تعامل انسان با اطلاعات ضروری است (اسپینک، ۲۰۱۰). روان‌شناسان تفکر را محصول دو عمل شناختی و فراشناختی می‌دانند. اعمال شناختی شامل آن دسته از فعالیت‌های ذهنی است که برای معناسازی یا جستجوی معنا به کار می‌رود و شامل سطوح وسیعی از راهبردهای پیچیده مثل تصمیم‌گیری و حل مسئله است و اعمال فراشناختی شامل آن دسته از اعمال ذهنی است که معانی تولید شده، مهارت‌ها و راهبردهای شناختی را کنترل و هدایت می‌کند (کوارویی، مومنی، حاجی زین العابدینی، ۱۳۹۴).

"علم شناختی"، یک زمینه تحقیقاتی میان رشته‌ای است که ریشه در روانشناسی شناختی، زبان‌شناسی، هوش مصنوعی و فلسفه دارد. در واقع مجموعه‌ای از تئوری اطلاعات شانون به همراه زمینه‌هایی مانند سایبرنتیک و نظریه کنترل و توسعه فناوری رایانه است (یورلند، ۲۰۱۵). اولین محققان کلیدی در توسعه روش شناختی، بلکین (۱۹۹۰)، بروکس (۱۹۸۰)، دروین و نیلان (۱۹۸۶)، اینگورسن^۵ (۱۹۹۶)، و تیلور (۱۹۶۸) بودند

⁴ relevance

⁵ Ingwersen

⁶ Cronin

¹ online

² precision

³ recall

ترتیب بسیاری از نظریات که با دیدگاه‌های روانشناسی یا جامعه‌شناسی شروع شدند در ادامه به سمت ترکیب چندین دیدگاه مختلف حرکت کردند و نظریات چندوجهی را شکل دادند.

رویکرد چند وجهی

فرض بر این است که در رویکرد چند وجهی رفتار اطلاعاتی پیچیدگی بیشتری نسبت به آن چه که صرفاً توسط رویکردهای شناختی یا جامعه‌شناختی توصیف می‌شود وجود دارد. نظریه معنابخشی دروین^۷ (۱۹۹۹) را می‌توان به عنوان مثالی از رویکرد چند وجهی دانست (پتیگرو و همکاران، ۲۰۰۱). رابطه بین رویکردهای شناختی و جامعه‌شناختی در پژوهش رفتار اطلاعاتی دارای یک قدمت طولانی در پژوهش علم اطلاعات است که کول^۸ (۲۰۰۱) آن را به وضعیت کاربر در هنگام جستجوی اطلاعات خلاصه می‌کند. او می‌گوید در "سطح نظری"، "مفهوم وضعیت، دارای پتانسیل گرد هم آوردن تحلیل‌های فردی رفتار اطلاعاتی انسان هم در سطح شناختی و هم در سطح اجتماعی است".

در حالی که مفهوم "وضعیت" کاربر و یا "وضعیت مسئله‌ساز" دارای نقطه شروع جامعه‌شناختی است - یعنی وضعیت یا مشکل فرد در یک محیط اجتماعی یا فیزیکی - اصل مفهوم، مکانیسم - های روانی فرد برای مقابله با این وضعیت مسئله‌ساز است. این تغییر اندک و یا نکات دقیق و ظریف حیاتی است: در اینجا تفسیر کاربر از مسئله، موقعیت یا موقعیت مسئله‌ساز به جای خود موقعیت مسئله‌ساز واقعی است که پژوهش رفتار اطلاعاتی به آن علاقه‌مند است. نظریه معنابخشی دروین به عنوان مثالی از رویکرد چندوجهی دارای یک چشم انداز کلی است، یک نظریه همه جانبه در رفتار اطلاعاتی انسان که هم به رفتار اطلاعاتی و هم سطح زیستی نظر دارد. انسان به دنبال اطلاعات است چرا که جهان دارای شکاف‌های همیشگی است که دروین آن را "معضل همیشگی انسانی"^۹ نامیده است. ما این شکاف‌ها را از طریق جستجو و یافتن اطلاعات برای بازسازی مجدد احساس خود از جهان و جایگاهمان در جهان پر می‌کنیم که این دائماً منجر به ساخت، ساختار شکنی و بازسازی معنای ما از جهان و

اطلاعات" نوشت و باکلند^۱ (۲۰۱۲) نیز مدعی است علم اطلاعات شکلی از تعامل فرهنگی است. استدلال یورلند این است که چرخش اجتماعی و فرهنگی در رشته ممکن است ناشی از تحولات درون علم اطلاعات و همچنین تحولات در زمینه‌های دیگر مانند روانشناسی، زبانشناسی، فلسفه و بسیاری موارد دیگر باشد (یورلند، ۲۰۱۵).

در واقع همانطور که دیدگاه شناختی به دنبال تبیین رفتارهای اطلاعاتی افراد بر اساس توانایی شناختی فرد است، دیدگاه‌های جامعه‌شناختی سعی دارند تا رفتار افراد را در بستر تأثیرات جامعه و محیط بر رفتار اطلاعاتی انسان بررسی کنند. این بررسی‌ها که هدایت کننده مطالعات زیادی در حوزه رفتار اطلاعاتی بوده به پژوهشگران این حوزه جنبه‌های مختلف رفتار انسانی را در یافتن و استفاده از اطلاعات نشان می‌دهد و می‌تواند نتایج خوبی برای بررسی‌های بیشتر رفتار انسانی در دریافت، جستجو، استفاده و حتی دلایل عدم استفاده از اطلاعات فراهم آورد. برای مثال، مطالعات چتمن (چتمن^۲، ۱۹۹۶، ۱۹۹۹) از وضعیت اطلاعات گروه‌های بیرونی مانند سرایداران و زنان زندانی یک نمونه از رویکرد جامعه‌شناختی در پژوهش رفتار اطلاعاتی است. زندگی فرد در درون یک گروه، نیاز اطلاعاتی، اطلاع‌یابی و کشف و استفاده از اطلاعات او را دیکته می‌کند، به جای نیاز اطلاعاتی خود - انگیزه، نیاز برآورده نشده یا پنهان در اولویت قرار می‌گیرد (فیشر، اردلز و مک‌کچنی، ۱۳۸۷).

گرچه بسیاری از نظریات رفتار اطلاعاتی با دیدگاه‌های شناختی و سپس جامعه‌شناختی گره خوردند اما پژوهشگران به دلیل پوشش رفتارهای متفاوت و چندگانه انسانی اغلب ناچار به استفاده از طیفی از نظریات مختلف می‌شوند. به طور مثال در نظریه تنگنای کنش جمعی، مطالعه تنگنای اجتماعی و کنش جمعی برگرفته از تعامل میان نظریه اقتصاد با علم سیاست و جامعه‌شناسی است. اسمیت و ولسر^۳ ادعا می‌کنند که اگرچه پیشگامان اولیه این مطالعه شامل وان نیومن و مورگنسترن^۴ (۱۹۹۴)، اولسن^۵ (۱۹۶۵) و هاردین^۶ (۱۹۶۸) بودند اما این کوشش میان رشته‌ای ترکیبی از بینش‌های روانشناسی، روانشناسی اجتماعی و زیست‌شناسی تکاملی است و باعث ترویج پیشرفت نظریه بازی تکاملی شد (نقل در فیشر، اردلز و مک‌کچنی، ۱۳۸۷). بدین

^۶ Hardin

^۷ Dervin's sense making theory

^۸ Cool

^۹ continuing human dilemma

^۱ Buckland

^۲ Chatman

^۳ Smith & Welser

^۴ VonNeumann & Morgestern

^۵ Olson

بهبودسازی امکانات سیستم یا کیفیت بازخورد است. سپس ریشه‌های این مدل را در علم شناختی، محاسبات عاطفی و تعامل انسان و رایانه شرح می‌دهند و پیشنهاد می‌کنند که متحد کردن این دیدگاه‌ها از طریق الگوی عاطفی، یک زبان مفهومی منعطف، در عین حال "مشترک" برای کشف تأثیر "تقابل فناوری، زیست‌شناسی انسانی و ساختارهای اجتماعی" که تعریف کننده شیوه‌های گروهی و ارزش‌های جامعه است فراهم می‌کند. خلیلیان و شعبانی (۱۳۹۹) معتقدند احساسات می‌تواند به طور قابل ملاحظه‌ای تلاش افراد را برای جستجوی اطلاعات تشویق یا دلسرد کند، بنابراین احساسات نقش بالقوه‌ای در فرایند رفتار اطلاع‌یابی بازی می‌کند. احساسات به عنوان یک فریم هستند که پردازش اطلاعات را تحت تأثیر قرار می‌دهند که همین عامل در دسترسی به اطلاعات، شکل‌گیری نگرش و تصمیم‌گیری حائز اهمیت است. احساسات می‌تواند در چگونگی ارتباط با موضوعات، اطلاعات مورد نظر و به نوبه خود انتخاب-های رفتاری تأثیر داشته باشد. این رویکرد با مدل فرایند جستجوی اطلاعات کارول کولشاو و مدل فناوری اطلاعات اجتماعی-بیولوژیکی نال سازگار است و به طور کلی می‌توان چنین بیان کرد که در این دو مدل، احساسات به عنوان یک عامل هدایت کننده در امر جستجوی اطلاعات و پردازش آن در نظر گرفته می‌شود.

به اعتقاد نال و بلال (۲۰۰۷) مطالعه احساسات نباید محدود به نتیجه تعامل با یک فناوری باشد، بلکه باید بر احساسات شدیدی که می‌تواند در طول یک فعالیت به وجود آید متمرکز شود، به عنوان مثال یافت نشدن اطلاعات جستجو شده. نال و بلال (۲۰۰۷) مثال‌های بسیاری از نقش احساسات در رفتار اطلاع‌یابی انسان می‌آورند و معتقدند که هم هنگام جستجوی اطلاعات - چه به صورت فیزیکی و چه به صورت مجازی- و هم هنگام اجتناب از اطلاعات و هم در هنگامی که تصمیم می‌گیریم یک جستجو را خاتمه دهیم احساسات ما نقش دارند.

نتیجه‌گیری

رفتار اطلاعاتی یک رفتار غریزی است که در محیط اجتماعی رخ داده و عوامل مختلفی در آن تأثیر گذارند. این ماهیت چندگانه رفتار اطلاعاتی همزمان با پیشرفت تکنولوژی منجر شد تا پژوهشگران از شیوه‌های متفاوت بعضاً تک وجهی یا چند وجهی به این رفتار بنگرند. ابتدا ظهور نظریه ریاضی اطلاعات و پیشرفت علم روان‌شناسی و کشف ناشناخته‌های ذهن انسان به کمک

جایگاه ما در جهان از طریق رفتارهای اطلاعاتی می‌شود (فیشر، اردلز و مک‌کچنی، ۱۳۸۷).

بررسی رویکردهای چندوجهی نشان دهنده سطح پیچیدگی رفتار اطلاعاتی انسان است. رفتار اطلاعاتی مانند بسیاری از ویژگی-های انسانی، رفتاری است که در خلأ رخ نمی‌دهد. این رفتار در تعامل با اطلاعات، در تعامل با انسان و در تعامل با جامعه قابل تعریف است و از این رو می‌تواند جنبه‌های گسترده و چندوجهی داشته باشد. از این رو آخرین رویکردها به رفتار اطلاعاتی انسان نشان دهنده آمیزه‌ای از دیدگاه‌های مختلف است چرا که در نظر گرفتن یک وجهه از رفتار انسانی به تنهایی نماینده خوبی برای کل یک رفتار نخواهد بود. اینگونه است که در رویکرد بعدی با رویکرد اطلاعات و احساسات مواجه می‌شویم که نمونه‌ای از دیدگاه چندوجهی است.

رویکرد اطلاعات و احساسات

مطالعات متعددی ارتباط بین احساسات و رفتار اطلاع‌یابی کاربران را نشان داده است. یک مطالعه اولیه از سوی ملون (۱۹۸۸) نشان داد که احساسات منفی مانع یادگیری و جستجوی مؤثر اطلاعات می‌شوند. چندین مطالعه برای ارزیابی تأثیر احساسات بر رفتار اطلاع‌یابی کاربران انجام شده است و می‌توان بیان کرد که عوامل عاطفی بر جنبه‌های مختلف رفتار اطلاع‌یابی کاربران مانند: استراتژی‌ها، نتایج جستجو، انگیزه، و رضایت از جستجو تأثیرگذار است (لوپاتوفسکا^۲، ۲۰۰۹). نال و بلال^۳ (۲۰۰۷) در کتابی با عنوان "اطلاعات و احساسات: پارادایم عاطفی نوظهور در رفتار اطلاعاتی"^۴ مدعی وجود پارادایم نوینی در رفتار اطلاعاتی شدند که البته با رویکرد شناختی رابطه‌ای نزدیک دارد. آنها سعی کردند نقش احساسات را در رفتار اطلاعاتی انسان تبیین کنند. در بخش نظری این پژوهش، نال (۲۰۰۷) مدل "ساختارگرایی اکولوژیکی" خود را به عنوان چارچوبی برای بررسی نقش احساسات در محیط‌های سطح خرد و کلان معرفی می‌کند. این مدل بر روی سطح احساسی و رفتاری پردازش شناختی و عاطفی بنا نهاده شده است و نقش "دریافت اطلاعات عاطفی" را به عنوان پاسخ‌های حسی، شناختی و عاطفی با توجه به درک (احشایی)، تخمین (رفتاری) و ارزیابی معنا و اختصاص ارزش به اطلاعات بررسی می‌کند. این نویسندگان همچنین تأکید دارند که نقش مهم دیگر احساسات در انسان، "استفاده از اطلاعات عاطفی"، بهینه‌سازی اهداف و آرمان‌های شخصی مبتنی بر هدف، تعامل اطلاعات و

⁴ Information and Emotion: The Emergent Affective Paradigm in Information Behavior Research and Theory

¹ Mellon

² Lopatovska

³ Nahl & Bilal

تکنولوژی در یک برهه زمانی منجر به توجه بیشتر به وجوه کمی و سپس روانشناختی این رفتار شد. سپس با مطرح شدن دیدگاه‌های جامعه‌شناختی در همه علوم و توجه بیشتر به ابعاد جامعه‌شناختی رفتار اطلاعاتی، نظریه‌های خاص جامعه‌شناختی در این حوزه شکل گرفت. در نهایت پژوهشگران به این نتیجه رسیدند که رفتار اطلاعاتی رفتاری چندوجهی است که همه وجوه آن باید در نظر گرفته شود و در نتیجه رویکردهای چند وجهی مطرح شد. رویکرد چند وجهی در برگیرنده کامل‌ترین و پیچیده‌ترین رویکردهای رفتار اطلاعاتی است. به عبارت دیگر، در قدم اول رویکرد شناختی در مقابل رویکرد فیزیکی قرار می‌گیرد و سپس رویکرد جامعه‌شناختی به بیرون آمدن از ذهنیت‌گرایی و حرکت به سمت بستر اجتماعی توجه دارد. رویکرد جامعه‌شناختی بر موانع رفتار اطلاعاتی که به صورت اجتماعی و روانشناختی ایجاد شده‌اند متمرکز می‌شود اما بر ماهیت احتمالی جامعه‌شناختی نیاز اطلاعاتی و موانع جامعه‌شناختی تأکید دارد که کاربر را از تجزیه نیاز اطلاعاتی واقعیش نهی می‌کند.

بررسی سیر مطالعات حوزه رفتار اطلاعاتی نشان داد رویکردهای مختلف این حوزه را می‌توان در دو دیدگاه کلی، که ما آنها را پارادایم قدیم و جدید نامیدیم دسته‌بندی کرد. در تبیین یافته‌های این پژوهش باید اشاره کرد در علوم اجتماعی بر خلاف علوم طبیعی، اغلب با ترکیبی از چندین پارادایم رقیب رو به رو هستیم و به ندرت به پارادایم‌هایی می‌رسیم که همانند آنچه کوهن (۱۹۶۲) در ایده تغییر پارادایم ادعا می‌کند بتوانند یکدیگر را به طور کامل رد کنند. در علوم طبیعی معمولاً یک پارادایم جدید، حوزه مربوطه را دچار انقلاب و دگرگونی می‌کند یا به عبارتی ساختار معرفتی پیشین را در پیرامون یک فرانتزیه هسته تغییر می‌دهد و نتایج پژوهش‌ها را از نو بازسازی می‌کند، اما در علوم اجتماعی ممکن است چندین فرانتزیه در طول زمان، در کنار هم پیش بروند. گاهی یک فرانتزیه به سادگی از بین می‌رود و زمانی دیگر ممکن است دوباره رشد نموده، تحول پیدا کند و مجدداً علایق پژوهشگران را برانگیزد. از این رو رفتار اطلاعاتی نیز به عنوان حوزه‌ای از علوم اجتماعی و انسانی هرچند پارادایم‌های گوناگونی را تجربه کرده اما این پارادایم‌ها اغلب به طور آمیخته یا در کنار هم مطرح شده و کاربرد دارند. این یافته‌های پژوهشگران سبب ایجاد مدل‌ها و نظریه‌های متفاوتی در زمینه رفتار اطلاعاتی شده‌اند که هر کدام از یک یا چند دسته از رویکردهای رفتار اطلاعاتی ناشی شده است. در واقع هر کدام از

این مدل‌ها و نظریه‌ها ناشی از نوع نگاه خاص نظریه‌پرداز یا گفتمان حاکم بر ذهن و زمان او بوده است که در نتیجه وجود پیش فرض‌های مشخص به وجود آمده است. البته این پیشرفت‌ها در حوزه رفتار اطلاعاتی هرچند با آمیختن دیدگاه‌ها و نظریه‌های مختلف این حوزه را به سمت نظریه‌پردازی و مدل‌سازی پیش برده است اما هنوز راه زیادی در پیش دارد. همان‌طور که اسپینک (۱۳۹۲) به نقل از اسپینک و کول^۱ (۲۰۰۵) می‌گوید ما هنوز هیچ چارچوب نظری شفافی برای ترسیم ابعاد و سطوح رفتار اطلاعاتی نداریم. مدل‌های ارائه شده اغلب ناقص و نیازمند بهینه‌سازی هستند هرچند این مدل‌ها برای بررسی رفتار اطلاعاتی انسان سودمند و ضروری هستند اما هنوز هم نیازمند بررسی و توسعه بیشتریند. به طوری که در رویکردهای جدید رفتار اطلاعاتی دیده می‌شود، مباحثی متفاوت‌تر از تأثیر نظریه‌ها در نظر گرفته می‌شود مثل پارادایم اطلاعات و احساسات. هر چند این پارادایم‌ها نیز از سایر نظریه‌های روانشناختی و جامعه‌شناختی بهره می‌گیرند اما تأکید آنها بیش از تأکید بر نظریه‌ها تبیین نقش‌های مختلف مرتبط با اطلاعات مثل احساسات و ارتباطات می‌باشد.

یورلند (۲۰۱۵) تغییر پارادایم در کتابداری و اطلاع‌رسانی را تحت تأثیر عوامل بیرونی مثل فناوری اطلاعات و روندهای کلی در جامعه می‌داند. وی تحولات کلی در جامعه، تحولات فناوری، تحولات رسانه‌ای و ارتباطی، تحولات موجود در کتابخانه‌ها و بایگانی‌ها و تحولات نظری و بین رشته‌ای از پوزیتیویسم منطقی گرفته تا گزینه‌های دیگری نظیر نظریه پارادایم، نئوپراگماتیسم^۲ و نشانه‌شناسی^۳ و حرکت به سمت یک نظریه بزرگ را در تغییر و تحولات رشته مؤثر می‌داند. بنابراین پیش‌بینی می‌شود با توجه به تغییرات در فناوری، رویکردهای اجتماعی و رسانه‌ای در آینده نیز تغییرات شگرفی در پارادایم‌های کنونی صورت پذیرد و به نظر می‌رسد این پارادایم‌ها بیش از پیش کاربرمحوری را مد نظر قرار دهند و از نظریه‌های کمی و ریاضی فاصله بگیرند. قطعاً پارادایم‌های جدید همان‌گونه که بهشتی و لارج (۱۳۹۵) تأکید دارند نیاز اطلاعاتی کاربر، اطلاع‌یابی و کشف اطلاعات را به شکلی بسیار نزدیک‌تر با استفاده واقعی کاربر از اطلاعات به جای استفاده از منابع یا کانال‌های اطلاعاتی در کنار هم قرار خواهند داد.

³ semiotics

¹ Cole

² neo-pragmatism

تقدیر و تشکر

بدین وسیله از کلیه افرادی که در انجام پژوهش حاضر همکاری نمودند، تشکر و قدردانی به عمل می‌آید.

تعارض منافع

نویسندگان، اعلام می‌دارند در رابطه با انتشار مقاله ارائه‌شده، هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

منبع حمایت‌کننده

پژوهش حاضر، پژوهشی مستقل و بدون دریافت هرگونه حمایتی انجام شده است.

References

- Bates, M. J. (2008). An introduction to meta-theories, theories and patterns. Translated by Gholam Heydari. Library and Information Science. (44); 185-207. (Persian)
- Beheshti, J., Large, A. (2015). New Generation Information Behavior: Children and Adolescents of the 21st Century. Translated by Mansour Koochi Rostami, Neda Pourkhalil and Maryam Fallah. Hamadan: Sepehr Danesh publishing. (Persian)
- Bennett, S. (2009). Libraries and Learning: A History of Paradigm Change. Portal Libraries and the Academy. 9(2); 181-197.
- Bird, A. (2000). Thomas Kuhn. Princeton: Princeton University Press.
- Blake, Reed H.; Haroldsen, Edwin O. (2000). A Taxonomy of Concepts in Communication. Translated by Masood Avhadi. Tehran: sorosh. (Persian)
- Buckland, M.K. (2012). What kind of science can information science be? Journal of the American Society for Information Science and Technology. 63(1); 1-7.
- Budd, J. M., Hill, H. (2007). The cognitive and social lives of paradigms in information science. In Proceedings of the Annual Conference of CAIS/Actes du congrès annuel de l'ACSI.
- Cassin, B. (2016). Special Issue with the Society for Phenomenology and Existential Philosophy. The Journal of Speculative Philosophy. 30 (3); 242-266.
- Cool, C. (2001). The Concept of Situation in Information Science. Annual Review of Information Science and Technology. 35; 5-42.
- Cronin, B. (2008). the sociological turn in information science. Journal of Information Science. 34(4); 465-475.
- Davarpanah, M. (2004). Paradigm and information retrieval. Library and Information Science. (27); 2-14. (Persian)
- David, M. (2005). Science in society. New York: Palgrave Macmillan.
- Fisher, K., Ardels, S., McCachney, L. (2008). Theories of information behavior. Translated by Firoozeh Zare Farashbandi, Mohsen Haji Zein Al-Abedini, Gholam Heidari, and Leila Maktabifard. Edited by Zahed Bigdeli. Tehran: Librarian (Persian).
- Hjørland, B. (2015). Theoretical development of information science: a brief history. Retrived from: <https://goo.gl/TAVcFD>.
- Jamali, H. R. (2005). The book of theories of information behavior. Webology. 2(4). Retrived from: www.researchgate.net/ublication/26414596-re-view-of-theories-of-information-behavior
- Jarvelin, K., Vakkari, p. (1993). The evolution of library and information science 1965-1985. Information Processing and management. 29(1); 129-144. Retrived from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/030645739390028C>
- Julien, H., Duggan, J. (2000). "A Longitudinal Analysis of the Information Needs and Uses Literature." Library and Information Science Research. 22(3); 291-309.
- Katuli-Munyoro, P., Mutula, S. (2018). Awareness of, and Attitudes towards the Paradigm Shifts among Library and Information Science (LIS) Faculty Staff in Zimbabwe. The Journal of Academic Librarianship. 44(1); 25-32.
- Khalilian, s., Shabani, A. (2020). Emotions and information seeking: how does emotion manifest in information seeking behavior? Human Information Interaction. 6(4); 65-77 (Persian)
- Khandan, M (2011). Library and information and the concept of paradigm in the philosophy of science of Thomas Cohen. Information Research and Public Libraries. (67); 623-648. (Persian)
- Kovaravi, R., Momeni, E., Zayn Al-Abedini, M. (2015). Investigating the relationship between cognitive and metacognitive strategies with information seeking behavior. Journal of Scientific Studies. 2 (5): 59-78. (Persian)
- Lopatovska, I. (2009). Emotional aspects of the online information retrieval process. Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy, School of Communication, Information and Library Studies, The State University of New Jersey.
- Mansoorian, Y. (2012). Current Approaches and Trends in Information Behavior Studies in an Interview with Professor Sanda Ardels. Book of the Month General.16 (3); 4-6. (Persian)
- Mellon, C. A. (1988). Attitudes: the forgotten dimension in library instruction. Library Journal, 113(14); 137-139.
- Morgan, D.L. (2007). Paradigms Lost and Pragmatism Regained Methodological Implications of

- Combining Qualitative and Quantitative Methods. *Journal of Mixed Methods Research*, 1 (1), 48-76
- Murugan, K., Ravi, S., Surianarayanan, S. (2014, February). Library and Information Science Research New Paradigm and Trends. National Conference on Research Trends and New Paradigms in Library and Information Science, At Bharathiyar University, Coimbatore.
- Nahl, D., Bilal, D. (Eds.). (2007). Information and emotion: The emergent affective paradigm in information behavior research and theory. Information Today, Inc.
- Nowkarizi, Mohsen, Narmenji, Seyyed Mahdi (2019). The Fundamentals of communicology. Tehran: samt. (Persian)
- Okasha, S. (2008). Philosophy of Science. Translated by Hooman Panahande. Tehran: Contemporary Culture publishing. (Persian)
- Pandita, R., BR, R (2013, February). Paradigm Shift in Library Services and Activities: Change Agents Thereof. In 58TH ILA International Conference (p. 31).
- Percival, W. K. (1976). The applicability of Kuhn's paradigms to the history of linguistics. *Language*, 285-294.
- Pettigrew, K. E., Fidel, R., Bruce, H. (2001). Conceptual frameworks in information behavior. *Annual review of information science and technology (ARIST)*. 35; 43-78.
- Pettigrew, K. E., McKechnie, L. (2001). The use of theory in information science research. *Journal of the American society for information science and technology*. 52(1); 62-73.
- Shaghghi M. (2019). Philosophical Approach to Autonomy and a scale for Measuring Ethical Autonomy of Public Librarians . *Research on Information Science & Public Libraries*. 25 (2);191-231.
- Spink, A. (2010). Information behavior: An evolutionary instinct. Springer Science & Business Media.
- Spink, A. (2013). Information Behavior: An Evolutionary Instinct. Translated by Zahed Bigdeli, Fatemeh Rafiei Nasab. Tehran: Librarian publishing (Persian)
- Toulmin, S. E. (1970). Does the distinction between normal and revolutionary science hold water? In *Criticism and the growth of knowledge*. Imre Lakatos and Alan Musgrave (Eds.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Vakkari, P. (1999). Task Complexity, Problem Structure and Information Actions: Integrating Studies on Information Seeking and Retrieval. *Information Processing and Management*. 35 (6); 819-837.
- Wersig, G. (2003). Information theory. In: Feather J and Sturges P (eds.) *International encyclopedia of library and information science*. London & New York: Routledge.
- White, R. W., Roth, R. A. (2009). *Exploratory Search: Beyond the Query-Response Paradigm*. Synthesis Lectures on Information Concepts, Retrieval and Services. San Rafael, CA: Morgan and Claypool.
- Wilson, T. D. (1981). On User Studies and Information Needs. *Journal of Documentation*. 37 (1); 3-15.
- Wilson, T. D. (2000). Human information behavior. *Informing science*. 3(2); 49-56. Retrived from: https://www.researchgate.net/profile/Tom_Wilson25/publication/270960171_Human_Information_Behavior/links/57d32fe508ae601b39a42875/Human-Information-Behavior.pdf
- Zavarqi, R. (2011). A paradigmatic study of library and information science. *Book of the Month. Generalities (171)*; 76-87. (Persian)

